

У теперішній час та найближчу перспективу слід орієнтуватися перш за все на власні інвестиції, вишукуючи для цього внутрішні резерви підприємств та коштів обласних і районних бюджетів, а в подальшому необхідно розробити інвестиційний проект, у реалізації якого братимуть участь як свої інвестори, так і зарубіжні партнери. Як правило, саме інвестиція є безпосереднім носієм інновацій.

Крім цього, на нашу думку, для створення ринку інноваційної продукції у водогосподарсько-меліоративному комплексі необхідно сформувавши систему правових, організаційних і фінансово-економічних механізмів, що регулюють взаємовідносини між виробниками науково-технічної й інноваційної продукції та її споживачами в усіх галузях і сферах. Тобто йдеться про формування єдиного організаційно-економічного механізму регулювання і стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності у водогосподарсько-меліоративному комплексі. Наскільки ефективним буде такий механізм, настільки результативною стане і практична реалізація науково-технічних та інноваційних розробок.

Література

1. Шебнева Л. И. Организационно-экономический механизм управления ресурсами мелиорации и водного хозяйства: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – "Ихтиология" / И. Л. Шебнева. – Оренбург, 2003. – 22 с.
2. Кужилин И. П. Мелиорация земель как фактор продовольственной и экономической безопасности / И. П. Кужилин // Мелиорация и водное хозяйство. – 2004. – № 2. – С. 18–20.
3. Дупляк В. Д. Задачи охраны окружающей среды и социальные проблемы при развитии мелиорации на юге Украины: метод. реком. / Дупляк В. Д., Чирва Ю. А. – К.: Знання, 1989. – 16 с.
4. Крученик В. Підходи до управління меліоративними системами в умовах реформування АПК / В. Крученик // Водне господарство України. – 2002. – № 3–4. – С. 10–13.
5. Олександренко М. Держводгосп закликає зберігати створений потенціал / М. Олександренко // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 144. – С. 5.
6. Павлов В. І. Економічний потенціал регіонального розвитку: діагностика та реалізація / В. І. Павлов, С. О. Лукін; за ред. Долішнього М. І. – Луцьк: Надстир'я, 2002. – 160 с.

УДК 338 : 504.06

О. В. СЕМКІВ

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ РИНКОВИХ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКИДІВ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ

У статті здійснено огляд світового досвіду впровадження національних ринкових механізмів регулювання викидів парникових газів. Наведено вибрані характеристики впровадженої Європейської системи торгівлі викидами та Федеральної системи торгівлі викидами США, що розробляється.

Ключові слова: національна система торгівлі викидами, Кіотський протокол, парникові гази, квоти, дозволи на викиди.

В статье осуществлен обзор мирового опыта по внедрению национальных рыночных механизмов регулирования выбросов парниковых газов. Содержатся избранные характеристики внедренной Европейской системы торговли выбросами и разрабатываемой Федеральной системы торговли выбросами США.

Ключевые слова: национальная система торговли выбросами, Киотский протокол, парниковые газы, квоты, разрешения на выбросы.

The article reviews the international experience of the national emission trading scheme implementation, listing the core characteristics of the existing European Union Emission Trading Scheme and future Federal Emissions Trading Scheme in USA.

Keywords: national emissions trading scheme, Kyoto Protocol, greenhouse gases, assigned amount, and allowances.

Попередження зміни клімату зайняло чільне місце серед найважливіших завдань міжнародної спільноти. Розвинені країни вже протягом десятиріччя поєднують зусилля держави та приватного сектора, створюючи додаткові механізми та інструменти для скорочення викидів парникових газів (ПГ). На останній Конференції сторін РКЗК ООН та Зустрічі сторін Кіотського протоколу вирішено, що глобальне підвищення температури не перевищить 2,5°C. Таке завдання, у свою чергу, знаменує амбіційні зобов'язання країн світу щодо скорочення викидів ПГ. Через це приватні компанії будуть змушені приєднатись до зусиль із скорочення викидів парникових газів, адже зобов'язання на період до 2050 року навряд чи буде легко досягнути без добре продуманого національного плану дій, де приватний сектор відіграє важливу роль.

Хоча Україна активно використовує механізми Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН по зміні клімату (РКЗК ООН), необхідність контролю над об'ємами викидів ПГ залишається для неї серйозною проблемою. В умовах надлишку квот на викиди парникових газів в обсязі близько 3 млрд. т CO₂ – еквівалента на період 2008–2012 рр. – у вітчизняній економіці все ще існує брак ініціатив стосовно залучення приватного сектора до заходів щодо скорочення викидів ПГ. Більше того, 2008 року перелік завдань Національного Агентства Екологічних Інвестицій (НАЕІ) – урядової агенції, що відповідає за впровадження Кіотського протоколу та РКЗК ООН в Україні, доповнено розробкою та впровадженням одного із найбільш масштабних організаційно-економічних засобів скорочення викидів на приватних підприємствах – національної системи торгівлі викидами (СТВ). Однак, це завдання не було виконано.

Незважаючи на невивченість проблематики СТВ в Україні, цінність упровадження ринкових інструментів для скорочення викидів ПГ, особливо систем торгівлі викидами, зростає. Ймовірно, що після 2020 року Україна буде змушена взяти на себе значні зобов'язання в рамках міжнародних переговорів з попередження зміни клімату. Для того, щоб бути готовим до впровадження жорстких заходів щодо скорочення викидів ПГ, уже зараз необхідно шукати шляхи масштабного залучення приватного сектора та створювати відповідну законодавчу базу, використовуючи успішний зарубіжний досвід.

Метою статті є аналіз світового досвіду впровадження національної системи торгівлі викидами як потужного інструмента залучення приватного сектора до заходів щодо скорочення викидів ПГ.

Проведене дослідження виявило, що європейська система торгівлі викидами (ЄСТВ) наразі є першою та найбільшою системою торгівлі викидами парникових газів у світі. Використовуючи досвід та здобутки ЄСТВ, низка розвинених країн започаткувала, а подекуди й уже впровадила власні національні системи.

Серед них дві обов'язкові до виконання регіональні системи в Північній Америці, а також швейцарська, австралійська (торгівля розпочалась 2010 р.) та новозеландська СТВ. Також існує дві добровільні СТВ: чиказька та японська (рис.).

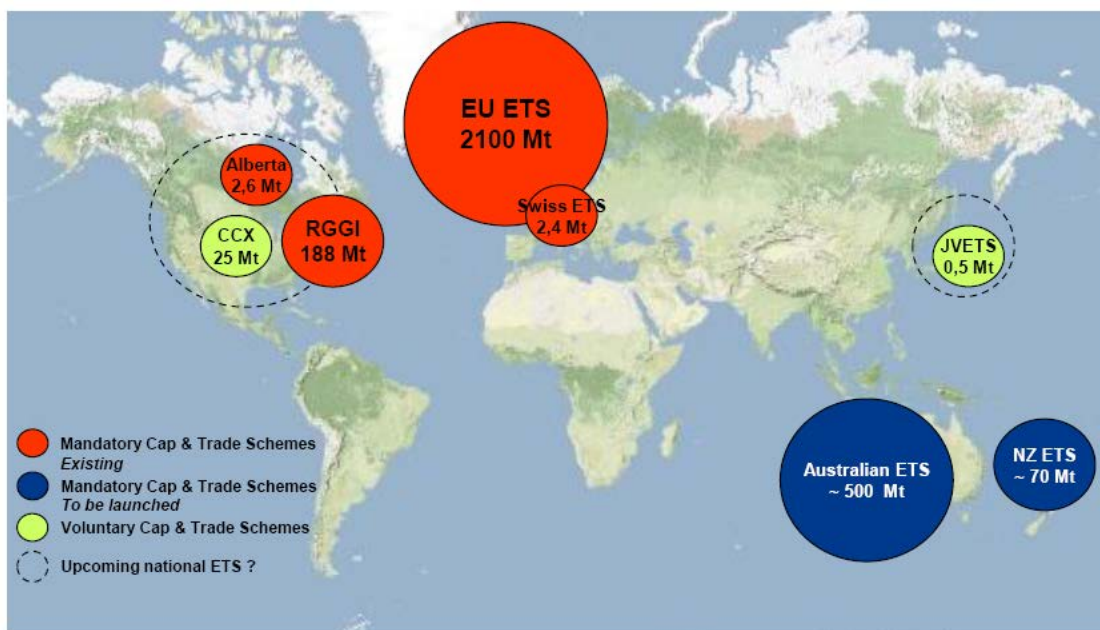

Рисунок. Схема впроваджених та планованих СТВ у світі

До речі, у США планують ввести федеральну систему торгівлі, хоча її розробка тимчасово затримується через політичні та економічні причини. Саме тому на теренах США зараз функціонує лише Регіональна ініціатива із скорочення викидів парникових газів, що, починаючи з січня 2009 року, об'єднує підприємства 10 східних штатів¹. Канада випередила свого сусіда, ввівши СТВ (Регуляторна система Альберти) у 2007 році. У Європейському Союзі очікують, що до 2015 року всі основні системи торгівлі викидами великих країн-забруднювачів будуть об'єднані в одну глобальну систему.

Формування європейської системи торгівлі викидами розпочалося зі схвалення Європейською Комісією програми з попередження зміни клімату (European Climate Change Programme (ЕССР)) та публікації "Зеленої книги"

¹ Штати та провінції, що беруть участь у торгівлі викидами: Майн, Нью-Гемпшир, Вермонт, Коннектикут, Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Делавер, Массачусетс, Меріленд, Род Айланд, Принс Едвард Айланд, Ньюфаундленд та Лабрадор.

(Green Paper) щодо торгівлі викидами ПГ. Європейська програма стала синтезом думок та наукових праць дослідників, коментарів багатьох зацікавлених потенційних учасників ЄСТВ. Дискусії точились не лише навколо питань конкурентоспроможності та внутрішніх ринків, а й гармонізації законодавства та ринків окремих країн-емітерів. Також вивчалася необхідність гармонізації різноманітних елементів схеми на рівні Європейського Союзу, проте чимало питань щодо впровадження та контролю над ЄСТВ усе-таки залишилися у відомстві окремих країн-членів ЄС.

Як логічне продовження програми, у липні 2003 року прийнято Директиву Європейського Союзу щодо торгівлі викидами 2003/87/ЕС, що поклала початок регуляторній базі ЄС у сфері торгівлі викидами. Зміни, внесені до Директиви в жовтні 2004 року, дозволили приватним компаніям, що входять до складу ЄСТВ, імпортувати одиниці скорочення викидів від гнучких механізмів Кіотського протоколу – Механізм чистого розвитку (МЧР) та Спільне впровадження (СВ) – у систему для виконання свої зобов'язань. Правила щодо використання одиниць скорочень викладені в окремій директиві 2004/101/ЕС, яка отримала назву "Зв'язуючої директиви" (Linking Directive). Компанії не завжди можуть використовувати лише проекти МЧР для виконання своїх зобов'язань, оскільки ЄС установлює ліміти на надходження одиниць скорочень від МЧР та СВ, щоб стимулювати впровадження проектів зі скорочення викидів всередині країни.

Крім названих документів, регуляторна база європейської системи складається з документів, що регулюють відносини за межами ринку торгівлі викидами, а саме директиви щодо виробництва електроенергії з відновлювальних джерел, енергоефективності, когенерації, біопалива та інші.

Європейська СТВ покриває тільки викиди CO₂, в той час, коли Кіотський протокол регулює викиди шести парникових газів (CO₂, CH₄, гідрофторвуглеводні, перфторвуглеводні, N₂O, SF₆). Більше дванадцяти тисяч підприємств входять до складу системи. Понад 50% європейських викидів CO₂ та 40% усіх викидів ПГ регулюється ЄСТВ. Загалом до її складу входять чотири сектори:

- *енергетика* всі теплові електростанції з кумулятивною генеруючою потужністю більше 20 МВт, нафтопереробні підприємства та печі з виробництва коксу;
- *виробництво та обробка чорних металів*, у тому числі чавуну та сталі потужністю від 2,5 т за годину;
- *видобувна промисловість*, що включає виробництво цементу, цегли, скла та кераміки;
- *целюлозно-паперова промисловість*.

У грудні 2008 року законодавство ЄС у сфері торгівлі викидами знову доповнено Директивою 2008/101/ЕС, згідно з якою, починаючи з 1 січня 2012 року, сектор авіаперевезень також буде доданий до європейської СТВ. Усі авіаоператори, що літають в аеропорти Європейського Союзу, будуть включені до СТВ. Авіакомпанії контролюватимуться тими країнами-членами ЄС, що видали ліцензію на польоти, або для польотів країн компаній, зареєстрованих за

межами ЄС, тими країнами, на території яких 2006 року і відбулось найбільше викидів. Наприклад, лінії США American Express будуть під контролем Великобританії, Міжнародні авіалінії України – Австрії, компанія Аеросвіт – Греції. Загалом 43 авіаоператори України (у тому числі компанії з перевезення вантажів) підпадають під дію Директиви 2008/101/ЄС.

Європейська СТВ передбачає два періоди виконання зобов'язань: 2005–2007 та 2008–2012 рр. Третій період зобов'язань триватиме з 2013 по 2020 роки і регулюватиметься змінами до Директиви ЄСТВ.

На період 2008–2012 рр. загальний обсяг розподілених дозволів в ЄСТВ досяг 2 278 млн. т CO₂. Очікується, що цілі скорочення викидів для компаній-учасників ЄСТВ будуть ще жорсткішими на період 2012–2020 рр., адже Європейський Союз зобов'язався скоротити до 2020 року викиди ПГ на 20% відносно базового рівня 1990 року. Разом з тим критерії оцінки обсягів дозволів на 2012–2020 роки визначатимуться для кожної країни ЄС окремо, урахуваючи очікуване зростання ВВП, питомі викиди двооксиду вуглецю на одиницю ВВП, викиди парникових газів за попередні роки та інші важливі показники економіки країни-емітера. Це дозволяє справедливо та найбільш ефективно з погляду витрат обмежити викиди на регіональному рівні.

У зв'язку зі скороченням виробництва під час глобальної економічної кризи та падінням цін на газ промислові та енергетичні компанії, що входять до ЄСТВ, зменшили викиди до рівня, нижче необхідного для виконання зобов'язань. Водночас слід підкреслити, що така ситуація не погіршила вартісні параметри ринку дозволів ЄСТВ, який 2009 року оцінюється в 72 млн. євро, демонструючи зростання на 83% від показників 2008 року.

Іншим цікавим прикладом торгівлі викидами може бути федеральна система торгівлі викидами США. Така система дотепер не сформована на законодавчому рівні у зв'язку з певними політичними та економічними складнощами, хоча спостерігались активні дії у цьому напрямі. Так, за схвалення президента Барака Обами сенатори 31 березня 2009 року запропонували проект закону про систему торгівлі викидами. Проект був також схвалений палатою представників США у червні 2009 року. Наступним кроком до схвалення закону стало його подання на розгляд сенату 30 вересня 2009 року. Документ був створений на основі закону Воксмана-Маркі і містив практично всі його основні елементи. Проте у зв'язку з реформуванням системи охорони здоров'я в США законодавство, що регулює торгівлю викидами, набуло другорядного значення, тому його остання версія так і не була затверджена. Оскільки виконавча та законодавча системи США зараз намагаються вирішити питання з масовою втратою робочих місць та реорганізацією сфери охорони здоров'я, остільки шанси закону Кері-Боксер на затвердження та імплементацію у 2010 році залишаються не високими.

Разом з тим, попри несприятливі політичні умови, федеральна система торгівлі викидами США, скоріше за все, буде впроваджена. Часові рамки, однак, визначити доволі складно. Американські фахівці висловлюють думку, що система буде дещо відрізнитись від ЄСТВ і, можливо, формуватиметься на базі вже існуючих проектів регуляторної бази. Насамперед, усі шість газів, регульованих Кіотським протоколом, будуть покриватись федеральною СТВ. Практично всі відповідальні за викиди ПГ сектори американської економіки

входитимуть до складу системи, крім сільського господарства та систем поводження з відходами. Опіраючись на проект Воксмана-Маркі, що уже затверджений палатою представників, метою системи торгівлі викидами може стати скорочення викидів ПГ на 20% до 2020 року порівняно з 2005 роком, що дорівнює 7% зменшення викидів порівняно з 1990 – базовим роком Кіотського протоколу. Оскільки США так і не ратифікували протокол, відкинувши виконання зобов'язань протягом 2008–2012 років, упровадження системи торгівлі викидами вже з 1 січня 2012 року може сприяти залученню США до міжнародної угоди – наступника Кіотського протоколу.

З огляду на те, що існує тенденція до об'єднання світових СТВ, розвиток регіональних систем торгівлі викидами потребує достатньо високого рівня та їх значної уніфікації. Зважаючи на досвід зарубіжних країн, Україні необхідно вже зараз розпочинати вивчення передумов та потенційних елементів майбутньої національної системи торгівлі викидами. Адже приєднання української СТВ до європейської може дати поштовх значному збільшенню інвестицій у модернізацію стратегічних секторів економіки України, оскільки граничні затрати на скорочення викидів на вітчизняних підприємствах все ще залишаються нижчими, аніж на європейських.

УДК 330.837 : 504 : 37.03 : 504 : 35.075.5

О. М. СТЕФАНКІВ
*Івано-франківський інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного університету*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В АПК ТА ГАРАНТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СОЦІУМІ

У статті показано, що економічні та екологічні проблеми взаємопов'язані і потребують комплексного вирішення шляхом екологічної орієнтації збалансованої системи раціонального природокористування в АПК. Запропоновано концептуальну модель забезпечення сталого еколого-збалансованого розвитку АПК.

Ключові слова: сталий розвиток, раціональне природокористування, еколого-збалансований розвиток в АПК.

В статье показано, что экономические и экологические проблемы взаимосвязаны и требуют комплексного решения путем экологической ориентации сбалансированной системы рационального природопользования АПК. Предложено концептуальную модель обеспечения устойчивого экологосбалансированного развития АПК.

Ключевые слова: устойчивое развитие, рациональное природопользование, эколого-сбалансированное развитие в АПК.

The article highlights the fact that ecological and economic problems are interconnected and require complex decision by means of ecological orientation, balanced system and rational management of nature in agro-industrial complex. A conceptual model of ensuring a steady ecologically-balanced development in agro-industrial complex is suggested.

Key words: steady development, rational management of nature, ecologically- balanced development in agro-industrial complex.